

РОЗДІЛ 4

ТВОРЧА СПАДЩИНА ЗІНОВІЯ ШТОКАЛКА: ФОРМИ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-171-8-10>

4.1. МУЗИЧНА СПАДЩИНА ЗІНОВІЯ ШТОКАЛКА І ФОРМИ ЇЇ НОВІТНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Римар Л. І., Водяна В. О.

ВСТУП

Творча спадщина З. Штокалка є актуальною у сучасному українському мистецькому просторі, оскільки є засобом збереження кобзарських традицій, можливістю їхньої модернізації, що дає змогу представити українську музичну культуру як цікаве самобутнє явище. З іншого боку, вона є скарбницею українських цінностей, об'єктивованих у бандурних творах, відображає багатство духовного національного досвіду. Цей потенціал є неоціненним за своєю просвітницькою роллю у нинішніх реаліях боротьби за національну культурну ідентифікацію українців.

З. Штокалко, уродженець Тернопільщини, належить до видатних бандуристів ХХ століття. Музичний талант, висока освіченість, досконале знання традицій української музичної культури у поєднанні з яскравим артистизмом, творчим запалом характеризують самобутній феномен його творчості, який реалізувався у різноманітних жанрах бандурного мистецтва.

Музична спадщина З. Штокалка донедавна була маловідомою. Після появи його перших записів виконання чотирьох дум, уперше опрацьованих і виданих С. Максимюком на фірмі «Сурма» у Нью-Йорку (США, 1970 р.) у вигляді аудіоальбому із двох платівок, М. Євгенєва у 2006–2008 рр. реставрувала та видала неопубліковані записи З. Штокалка на аудіодиску «Відлуння століть. Бандурист Зіновій Штокалко», на якому вміщено 102 різножанрові композиції бандуриста, записані ним у своїй домашній студії протягом 1950-1960-х років¹.

¹ Відлуння століть. Бандурист Зіновій Штокалко. *Із колекції оригінальних записів З. Штокалка: [CD] / Упор. і системат. за жанрами М. Євгенєва, реставр. і оцифр. записів О. Третяка.* Тернопіль: ГроЛіс, 2008.

Жанрову класифікацію творчості митця досліджували науковці і бандуристи-виконавці, такі як С. Вишневська, А. Горняткевич, В. Дутчак, М. Євгенєва, Т. Лазуркевич, Л. Майстренко, С. Максимюк.

Твори із його репертуару звучать у концертних виступах таких відомих бандуристів діаспори, як Ю. Китастий (США), В. Мішалов (Канада), В. Мота (Канада), П. Писаренко (США), М. Постолян (Великобританія, Україна), та українських виконавців, таких як Р. Антонюк, Б. Баглай, Д. Губ'як, В. Єсипко, Т. Лазуркевич, Г. Менкуш, О. Созанський.

У розділі подано жанрово-стильову характеристику музичного репертуару З. Штокалка і проаналізовано новітні форми репрезентації його творчості.

1. Жанрово-стильова характеристика музичного доробку

Зіновія Штокалка

З. Штокалко створив значний фонограм-архів із творів української традиційної музики у власному виконанні, значну частину якого становили епічні твори. Володіючи непересічним музичним талантом, він у їхній інтерпретації досягнув неперевершеного (після Г. Хоткевича) рівня майстерності. Окрім дум і билин (останні вперше були озвучені бандуристом), З. Штокалко виконував історичні, козацькі, гайдамацькі, чумацькі, лірико-побутові пісні; балади; канти; жартівливі, танцювальні, пісні літературного походження. У його мистецькому доробку також були власні інструментальні композиції для бандури.

В. Дутчак, аналізуючи творчість З. Штокалка, характеризує її за такими критеріями: вид виконавства (сольний чи ансамблевий), жанр (вокально-інструментальні чи інструментальні твори), середовище побутування (кобзарські чи світські пісні), категорія опрацювання (обробки чи оригінальні композиції²). Загалом дослідниця розділяє творчий доробок бандуриста на дві великі групи: вокально-інструментальний та інструментальний репертуар, де виділяються окремі підгрупи.

А. Горняткевич, редактор і упорядник «Кобзарського підручника» та збірки п'єс для бандури «Кобза», класифікує аудіозаписи Штокалка за такими позиціями: народні пісні (історичні, про кохання, жартівливі, літературного походження), інструментальні твори (традиційний кобзарський репертуар, експериментальні твори), канти, думи, билини³.

Незважаючи на різнобічну мистецьку діяльність, яка містила порівняно тривалу практику концертного ансамблевого виконавства і

² Дутчак В. Музична спадщина Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського. Серія: Мистецтвознавство.* № 1 (16). 2006. С. 30.

³ Горняткевич А. Звукозаписи Зіновія Штокалка. *Бандура.* Нью-Йорк, 2000. № 71-72. С. 15

теоретичні узагальнення ансамблевої гри на бандурі⁴, З. Штокалко відомий передусім як соліст (завдяки збереженню і виданню його унікального авторського домашнього аудіоархіву), отож його сольному виконавству слід віддати пріоритетне місце⁵.

Пропонована у роботі класифікація зорієнтована насамперед на жанрову систему українського музичного фольклору, де враховано походження творів та їхня приналежність до традиційного кобзарського репертуару: думи та биліни, лірико-епічні (історичні, козацькі, гайдамацькі, чумацькі, балади тощо), ліричні (побутові), танцювальні (жартівливі), танці, канти, пісні літературного походження, власні композиції⁶.

У численному репертуарі З. Штокалка, що становить кілька сотень одиниць, значне місце посідають твори епічного жанру – думи та биліни. Виконання цих творів вимагає не тільки великої професійної майстерності, але і, як слушно зазначає С. Вишневська, «відповідної внутрішньої інтелігентності та розумової культури, які дозволяють передати правду історичного підтексту та досягнути висоти їхнього духовного змісту»⁷. Іншими словами, сміливість інтерпретації такого серйозного і глибокого пласту народної кобзарської традиції можна порівняти із композиторською творчістю у великих симфонічних та оперних жанрах.

З. Штокалко, володіючи непересічним музичним талантом, досягнув найвищого рівня майстерності у царині реставрації, інтерпретації та виконанні дум і биліни. Про це неодноразово говорили музичні критики, бандуристи-реставратори кобзарської творчості, слухачі і представники широкого загалу.

Окрім звукозаписів дум «Про козака Голоту», «Про Олексія Поповича», «Про Озівських братів», «Про Марусю Богуславку», вперше виданих у Нью-Йорку у 1970 році фірмою «Сурма», відомими є любительські власні звукозаписи З. Штокалка, здійснені протягом 1950-1960-х років у домашній студії митця, інформацію про котрі надає С. Максимюк, який займався реставрацією, опрацюванням і редагуванням цих матеріалів.

⁴ Штокалко З. Критичні зауваги до стану сучасного кобзарства. *Українські вісті*. 1949. 6 лютого. С. 3–4.

⁵ Свєнгєєва М. Зіновій Штокалко: відоме і невідоме. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль; К., 2006. № 1 (16). С. 24–25.

⁶ Yewheniwa, M. Nagrania Zinowija Sztokałki: cechy stylu. *Problemy nowoczesnej edukacji. Tom VIII Rozwój – Potencjał – Deficyty* /pod redakcją Edyty Sadowskiej, Mateusza Dąsala. Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej w Częstochowie, 2018. С. 163-173.

⁷ Вишневська С. Інтерпретація епосу в репертуарі Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського*. Сер.: Мистецтвознавство. 2006. № 1 (16). С. 99-100.

Окрім того, збереглися два авторські нотні записи дум «Про Олексія Поповича» та «Про козака Голоту», що містяться у рукописному збірнику 1939-1943 років. Однак, коли ще на ранньому етапі творчості З. Штокалко сприймав думу як твір, який можна точно записати нотами, а згодом знову відтворити, то, удосконалюючи професійний рівень, він зрозумів, що письмовий запис твору усного побутування слабо відтворює лише один із безлічі його варіантів. Цей твір реально існує лише під час його виконання та у віртуальному вигляді у свідомості носія. Тим, мабуть, можна пояснити, що надалі З. Штокалко відмовився від письмової фіксації дум і билин та почав користуватися лише звукозаписувальною технікою. Відмінності між нотним записом 1939 року та аудіозаписом 1958 року «Думи про козака Голоту» коротко описала С. Вишневська⁸.

Імпровізаційна специфіка епічного жанру дозволяла З. Штокалку втілювати власний творчий таланти, відшліфовувати весь арсенал виразових засобів, таких як композиційне, тематичне, фактурно-гармонічне вирішення музичної драматургії, вокальні та акторські здібності. Саме цей унікальний жанр народної професійної творчості дозволяє виконавцю відчувати себе одночасно і композитором. Як відмічає Ф. Колесса, кобзарі користуються великою свободою не стільки щодо тексту, скільки щодо мелодії думи, тому співці є деякою мірою творцями⁹. З. Штокалко використовує ці можливості якнайповніше на всіх рівнях композиторської техніки¹⁰. І цьому багато в чому сприяв інструмент – «модерна бандура у ретяжковій системі перемикачів хроматизації»¹¹, сконструйована спеціально для З. Штокалка бандуристом-майстром С. Ластовичем-Чулівським, із 14-ма басами, 23-ма приструнками, що забезпечувало великий виразовий потенціал¹².

Окремою заслугою митця є його праця над відтворенням стародавніх билин Київської Русі, яка була нелегкою, зважаючи не тільки на складнощі із перекладом словесного тексту і компоновання українського мовного стилю, адекватного старослов'янському, але і на факт, що не було жодних матеріалів та записів, які могли забезпечити

⁸ Вишневська С. Інтерпретація епосу в репертуарі Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського*. Сер.: Мистецтвознавство. 2006. № 1 (16). С. 99-100.

⁹ Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ: Наукова думка, 1969. С.53.

¹⁰ Євгенєва М. Зіновій Штокалко: відоме і невідоме. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. Сер.: Мистецтвознавство. Тернопіль; К., 2006. № 1 (16). С. 23–28.

¹¹ Штокалко З. Кобзарський підручник / заг. ред. А. Горняткевича. Едмонтон; Київ: Вид-во Канадського інст. укр. студій, 1992. С.39.

¹² Там само. С. 47-48.

хоча би мінімум інформації. Тому З. Штокалко самотужки зважився на тяжку працю із винайдення старокиївських елементів у народних піснях і думках, створення експериментального музичного супроводу, який стилізує звучання гусел. Композиційно думи та билини збудовані ідентично: віршові уступи чергуються з інструментальними переграми. Композиція бандуриста специфічна: як зазначено у дослідженні Т. Лазуркевича, він «опанував композиційні засади дум, наскрізь оригінально їх переосмисливши, і відкрив нові обрії цього жанру»¹³.

М. Євгенєва, аналізуючи епічні твори З. Штокалка, зазначає, що вони тяжіють до тематичної, гармонічної та фактурної цілісності. Вокальна партія дум зазвичай розпочинається своєрідною «лейттемою», яка часто має співний характер, та мелодикою, що перегукується з мелодіями українських протяжних пісень¹⁴. С. Вишневська називає це мелодизованим речитативом другого типу, наближеним до строфічної пісні¹⁵. Таким темам властивий мелодичний розспів, чіткий ритм, тяжіння до силабічної організації вірша.

Порівняно з думами билини є значно крупнішими, довшими (для порівняння «Билина про Іллю Муромця» триває близько 25 хвилин, «Билина про Добриню» – 17 хв. 35 сек., «Дума про Олексія Поповича» – 13 хв. 10 сек., «Дума про Козака Голоту» – 10 хв. 26 сек.). Співних мелодій у цих творах (чи то у вокальній рецитації, чи то у партії бандури) З. Штокалко майже не використовує, мабуть вважаючи співність іманентною властивістю української музики. Натомість як тематичну основу він використовує інтонаційну техніку. Тут не можна знайти якоїсь певної мелодії, теми, фрази чи мотиву. Інтонація кожного разу втілюється по-різному: змінюється мелодика, темп, регістр, фактура, артикуляція тощо, проте «зерно» залишається сталим і впізнається слухачем скоріше підсвідомо. Власне тут із повною силою митець розкриває власні імпровізаційні можливості. Такий підхід дозволяє

¹³ Лазуркевич Т. Реставрація кобзарських дум і особливості їхньої нотації (на матеріалі репертуару Зіновія Штокалка). *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Сер.: Мистецтвознавство. 2006. № 1 (16). С. 94.

¹⁴ Євгенєва М. Характеристика музичного стилю Зіновія Штокалка (на прикладі творів епічного жанру). *Spheres of Culture: Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. Faculty of Humanities Branch of Ukrainian Studies*. Lublin, 2012. Vol. 3. С. 392-401.

¹⁵ Вишневська С. Інтерпретація епосу в репертуарі Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського*. Сер.: Мистецтвознавство. 2006. № 1 (16). С. 99-101.

значною мірою втілювати одночасно з інтонаційним об'єднанням тканини і звукообразальні властивості¹⁶.

М. Євгенєва вказує на те, що іманентною властивістю музичної мови З. Штокалка є звукообразальність, яка має як загальнодраматургічну, так і деталізовано-образну функцію: за допомогою специфічного колористичного комплексу митець об'єднує музичну тканину твору, водночас використовуючи детальні звукові образи і зображуючи певні уявні картини та емоційні стани¹⁷.

У вокальній партії, володіючи різними типами речитативу, митець широко використовує індивідуальні виразові художні та акторські засоби, що створює неповторний музичний стиль та у комплексі оптимально підпорядковує драматургії творів загалом.

Новаторською є і композиційно-драматургічна інтерпретація епічних жанрів. Використовуючи мелодичну основу і словесні тексти народних дум у виконанні видатних кобзарів, він створює надзвичайно оригінальні твори, які тяжіють до тематичної, гармонічної і фактурної цілісності, яка драматургічно об'єднує музичну тканину, водночас надаючи їй плинності та динамічності. Окрім того, З. Штокалка став першовідкривачем у кобзарському трактуванні жанру билин.

Окрім дум та билин, риси оригінального музичного почерку З. Штокалка великою мірою виявляються в історичних, козацьких та інших «сюжетних» піснях, які часто виконуються у думній манері. Цим творам здебільшого притаманні рубатний спосіб виконання, великі інструментальні вступи і кінцівки, імпровізовані перегри поміж строфами, темброва виразність вокальної партії, часом із виділенням власної мови персонажів, звукообразальні моменти тощо. Це дозволяє означити їх як лірико-епічні переважно завдяки інтерпретаторській манері бандуриста. Яскравими зразками втілення виконавського стилю митця є пісні «Горе мені на чужині», «Летів орел понад море», «Ой не пугай, пугаченьку», «Ой по горах, по долинах», «Про Коваленка», «Про Лебеденка», «У полі корчомка». Вони пов'язані із думами та билинами специфікою використання бандури, яка виконує роль не просто супроводжуючого інструмента, а має власну драматургічну функцію, яка становить невід'ємну частину твору загалом.

Лірико-епічні пісні є досить масштабними (середня тривалість – 5-7 хвилин), що також зближує їх із творами епічного жанру. Вони звучать із властивою для З. Штокалка інтерпретаторською майстерністю: експресивно, драматично, виразно. Тут широко використовується багата

¹⁶ Євгенєва М. Характеристика музичного стилю Зіновія Штокалка (на прикладі творів епічного жанру). *Spheres of Culture: Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. Faculty of Humanities Branch of Ukrainian Studies*. Lublin, 2012. Vol. 3. С. 395.

¹⁷ Там само. С. 400-401.

фактурна техніка, агогічні та динамічні прийоми, різноманітні способи вокальної артикуляції.

Близькими до лірико-епічних пісень стосовно використання різноманітних драматургічних і технічних прийомів є канти. У творчому спадку З. Штокалка цей жанр представлений незначною кількістю творів, запозичених переважно із репертуару кобзаря Остапа Вересая. Незважаючи на приналежність до «духовної», канонічної частини традиційного співацького репертуару, митець застосовує власні стильові прийоми: деякі з них спрямовані на наслідування народного кобзарського звучання (наприклад акордове *tremolando* впродовж вокального розспівування окремих складів, яке імітує ліру чи старосвітську бандуру)¹⁸, але більшість композицій належать до оригінальних новаторських. Зокрема, канти в інтерпретації бандуриста характеризуються досить тривалими переграми, використанням багатой інструментальної техніки, звукообразальністю. Наприклад, для зображення вогняних річок у канті «Про Страшний суд» З. Штокалко використовує в якості основної фактурної фігури терцеві пасажі у середньому регістрі на тлі тремоло, а у канті «Потоп» за допомогою *glissando* передає картину потопу.

Для всіх творів цього жанру властивий помірний темп та урочистий характер. Вокальна партія – насичений, густий бас-баритон, який відповідає серйозному моралізаторському змісту творів, іноді передаючи і репліки самого Бога.

Значну частину репертуару З. Штокалка займають жартівливі пісні, що значною мірою характеризує гумористичну вдачу митця. Причому у винахідливості комічних інтерпретацій, влучному використанні засобів музичної виразності, різноманітності інструментальних зображальних і вокальних акторських прийомів інтерпретація З. Штокалка є неперевершеною.

Велика роль відводиться динамічним і темповим контрастам і в інструментальних творах, зокрема танцювальних. Більшість із них має повторну будову, тому для уникнення одноманітності і надання їм динаміки З. Штокалко використовує, поряд із агогічними та динамічними засобами, регістрові, фактурні, артикуляційні прийоми. Більшість танців З. Штокалка є віртуозними («Танок», «Тропак»), мелодія насичена мелізмами, часто подається в інтервально-акордовому викладі («Харківський танок», «Молодичка»), що створює насиченість фактури. Інструментальні твори Штокалка відзначаються збагаченою фактурою, широким використанням як типових кобзарських прийомів, так і нової техніки, представленої орнаментальними приграваннями до

¹⁸ Дутчак В. Динаміка розвитку традиційного кобзарського мистецтва в творчості Зіновія Штокалка. *Українознавчі студії*. 4-5/2002-2003. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 313.

мелодії, акордовою грою, арпеджіо-подібними пасажами, охопленням широкого діапазону звукоряду бандури.

Окрему групу у репертуарі З. Штокалка становлять співані народні пісні із різною тематикою: родинно– і соціально-побутовою, любовною, жартівливою. М'яким задушевним характером відзначаються ліричні побутові пісні, в яких мистець використовує різноманітні виразові засоби як голосу, так і інструмента: в одних випадках він співає густим насиченим тембром, виявляючи всі обертони свого чудового голосового апарату («Була в багача», «Яром, хлопці, яром»), а в інших – спів звучить м'яко, неголосно, переважно у високій теситурі («Як ішов я з України», «Ой вийду я на гору», «Ой гірка калина»). Інколи приглушений високий голос використовується для передачі і драматичних моментів, тоді замість ніжної лірики у виконанні відчувається внутрішня експресія, як у пісні «Про Саливона».

Талант З. Штокалка як композитора яскраво проявився у двох етюдах-фантазіях «Сон», двох «Атональних» та «Орієнтальному» етюдах. Задля здійснення мистецького задуму в цих творах бандурист акумулював усі віртуозні фактурно-технічні прийоми гри¹⁹, що визначило специфіку більшості їхніх назв – етюди. Оригінальні твори З. Штокалка мають одну особливість, яка споріднює їх із практикою традиційного кобзарства: вони не покладені на ноти, тому є повністю імпровізаційними.

Іманентною рисою музичних творів З. Штокалка є звукообразність, яка виконує загально-драматургічну і деталізовано-образну функцію. За допомогою специфічної колористики митець інтегрує музичну тканину твору, змальовуючи окремі звукообрази, картини та емоційні стани. Володіючи різними типами речитативу, у вокальній партії митець широко використовував індивідуальні художні та акторські засоби виразності, створивши оригінальний музичний стиль, максимально підпорядкований драматургічному задуму.

2. Новітні форми репрезентації бандурної спадщини Зіновія Штокалка

Бандурна спадщина З. Штокалка, особливо твори української традиційної музики, записані ним у власному виконанні, є важливим мистецьким артефактом української національної культури.

Справжнє відкриття особистості З. Штокалка-Бережана і поцінування його таланту прийшли лише після смерті митця у 1968 році завдяки зусиллям науковців-дослідників, відомих бандуристів та шанувальників його творчості, які, керуючись розумінням цінності

¹⁹ Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя XX – початку XXI століття: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. С. 252-253.

залишеної ним музичної спадщини, почали представляти її світові, здійснюючи це і донині.

Зусиллями найближчих друзів З. Штокалка – Л. Майстренка, М. Черешньовського, Т. Грицяя – 21 жовтня 1978 року у Нью-Йорку проведено Перший музичний вечір пам'яті митця-бандуриста, присвячений 10-й річниці із дня його смерті. У журналі «Бандура» (квітень-червень 1981 року, № 3–4) вперше опубліковано рукописи бандурних творів З. Штокалка: «Про Козака Мамаю», «Про Лебеденка», «Яром, хлопці, яром».

У 1986 році в Українському музеї Нью-Йорку відбулася Перша виставка кобзарського мистецтва, організатором якої був М. Чорний-Досінчук, засновник Школи кобзарського мистецтва, багаторічний редактор і видавець журналу «Бандура». На виставці було представлено звукозаписи музичних творів З. Штокалка. У межах мистецької акції прозвучали твори із репертуару З. Штокалка у виконанні Ю. Китастого²⁰, музичного керівника Школи Кобзарського Мистецтва у Нью-Йорку (з 1980 р.), члена Капелі Бандуристів ім. Т.Шевченка та ансамблю «Гомін степів».

На початку 1980-х років у Великій Британії жанр вокально-інструментальної імпровізації розвинув квартет музикантів «Село» у складі таких бандуристів, як брати Постолан, Ю. Бучок, лірник В. Вовчук. Концертна діяльність цього колективу стала прямим свідченням збереження кобзарсько-лірницьких традицій, кобзарських ідей З. Штокалка²¹.

Із кінця 1980-х років кобзарське мистецтво в Україні набуває нових форм презентації, серед яких міжнародний форум-мітинг «В сім'ї вольній, новій» із нагоди Шевченківських святкувань і республіканський фестиваль кобзарського мистецтва у селі Сокиринці Чернігівської області; благодійні кобзарські тематичні вечори у Києві, зокрема «Кобзарська пам'ять», «Вечір авторської пісні», «Кобзарське багатоголосся»²²; тематичні програми національного, львівського, тернопільського, бережанського радіо («Бандуристи української діаспори», «Співучі голоси України», «Кобзарський майдан»), присвячені творчій діяльності бандуриста-кобзаря З. Штокалка;

²⁰ Димич Р. Виставка кобзарського мистецтва в Нью-Йорку. *Бандура*. 1986. № 17-18. Липень-жовтень. С. 39-50.

²¹ Євгенєва М. В. Формування та розвиток бандурного мистецтва Тернопільщини: дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03. /Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Львів, 2017. С. 158.

²² Уманець В. А. Мистецтво кобзарів-бандуристів на сучасному етапі. *Бандура*. 1995. № 53-54. С. 1-10.

концертні виступи бандуристів Ю. Китастого (США), П. Писаренко (США), В. Мішалова (Канада) у містах і селах Тернопільщини²³.

Важливою подією стало урочисте вшанування 75-річного ювілею З. Штокалка, яке відбулося у травні 1995 року в Бережанах. У межах заходу відбувся кобзарський концерт за участю капели бандуристів «Кобзар» (художній керівник – диригент, заслужений артист України Б. Іваноньків), юних бандуристів студії «Кобзарик» (керівник – Я. Кубіт), бандуристів-солістів і колективів Бережанської ДМШ, виконавців Тернопільського музичного училища імені С. Крушельницької²⁴.

Святкування 90-річчя видання Г. Хоткевичем першого підручника гри на бандурі було відзначено концертами бандуристів-віртуозів (тріо Т. Лазуркевич, Д. Созанський, В. Мішалов) у всіх обласних центрах Західної України і в Києві. Цікавими формами презентації бандурного мистецтва, проведеними у Тернополі, стали мистецькі проекти за участю дуету «Бандурна розмова» (Т. Лазуркевич, Д. Созанський): майстер-класи, прес-конференції, сольні концерти.

Вагомий внесок у пропаганду музичної спадщини митця у 1990-ті роки здійснила кафедра українських народних інструментів Львівського музичного інституту імені М. В. Лисенка. Випускники В. Герасименка Т. Лазуркевич, О. Созанський, Р. Антонюк, Д. Губ'як, Б. Баглай наслідують виконавські засади харківської манери гри, здійснюють власні обробки народних пісень, створюють оригінальні авторські композиції, популяризують зразки репертуару З. Штокалка на фестивалях і конкурсах, проводять майстер-класи на основі його творів.

Серед молодого покоління бандуристів – Н. Куцевич (випускник Д. Губ'яка і Т. Лазуркевича) та В. Громосяк (випускник Д. Губ'яка), які теж опанували харківську бандуру і доповнили свій виконавський репертуар творами із репертуару З. Штокалка.

Творчі ідеї З. Штокалка розвиває М. Постолян. Під час записування українських народних пісень він експериментує шляхом багаторазового накладання голосу на голос або партії однієї бандури на інші. Він записав обробки «Закувала зозуленька», «Ой ходила дівчина бережком», «Не стій, дубе», «Гей, скинемось та по таляру», «Ходить Маруся», «Ой я маю чорні брови». У репертуарі М. Постоляна переважають танцювальні жанри («Горлиця», «Гайдук», «Козачок», «Сирітка», «Козацький тропак») із репертуару З. Штокалка на бандурі харківського взірця (конструкції В. Гляда).

²³ Чорний-Досіччук М. Бандуристи із США виїхали на турне в Україну. *Бандура*. 1989. Липень-жовтень, № 29-30. С. 56.

²⁴ Баран М. 75-ти річчя пом'янули і словом і піснею. *Бандура*. 1995. Липень-жовтень. № 53-54. С. 27-30.

Г. Менкуш під впливом записів З. Штокалка скомпонувала власні твори: авторські думи «Кругом неправда і неволя» (сл. Т. Шевченка), «Ворони» (сл. О. Олесея). Окрім того, вона почала працювати над відновленням старовинних билин і дум. Зокрема, Г. Менкуш здійснила переклад думи «Про Козака Голоту» із харківської бандури на київську, а також уперше виконала її на концертній естраді. Нею інтерпретовані авторські стилізовані думи А. Кос-Анатольського («Князівна Либідь» на сл. Л. Тиглій, «Дума про золоті віки» на сл. Л. Українки) та Ф. Кучеренка («Плач Ярославни» за літературним перекладом Т. Шевченка із «Слова про Ігорів похід»²⁵).

Кобзарським репертуаром З. Штокалка захоплюється канадський співак-бандурист В. Мота, засновник ансамблю бандуристів у м. Квебек, автор двох компакт-дисків: «Бандурист» (2008) та «Твори Тараса Шевченка в Піснях» (2011). Серед композицій – «Лети, моя думо», «Віє вітер повіває» з поеми Т. Шевченка «Перебендя», інтерпретовані за обробкою З. Штокалка.

Знаною особистістю серед когорти бандуристів і прихильників традицій харківської школи гри на бандурі є В. Єсипок, народний артист України, професор Київського національного університету культури і мистецтв, голова Національної спілки кобзарів України. Виконавець-бандурист залучає до концертних програм українські народні пісні «Ой плаче Гриць, плаче», історичну пісню «Кину пером, лину орлом», «Таращанський козачок», виконуючи їх у стилі інтерпретацій З. Штокалка. Серед концертного репертуару В. Єсипка вирізняються інструментальні композиції-імпровізації «Музичний момент», «Запорізький козак» (розшифрування Я. Джуся), «Козак Мамай» (сл. і музика З. Штокалка), «Люлька-черепулька», «Ой, мамуню, шведць» із репертуару З. Штокалка.

Як ми бачимо, музична спадщина З. Штокалка стала джерельною базою для формування виконавського репертуару багатьох сучасних бандуристів як в Україні, так і у діаспорі. Зібраний та опрацьований З. Штокалком традиційний кобзарський репертуар має потужний націєтворчий потенціал, реалізація якого потребує, на нашу думку, пошуку нових форм, за допомогою яких можна вирішувати такі завдання:

– репрезентація мистецького доробку З. Штокалка через розширення репертуару бандуристів-виконавців (як солістів, так і виконавських

²⁵ Фільц Б. Другий Міжнародний фестиваль бандурного мистецтва у Перемишлі (нотатки з Другого Міжнародного фестивалю бандурного мистецтва). *Бандура*. 1997. № 61-62. С. 41-49.

колективів) його творами, їхніми сучасними модерними аранжуваннями, а також перекладами для бандури чернігівського взірця;

- стимулювання до використання творів З. Штокалка у навчально-виконавській діяльності учнів і студентів-бандуристів музичних навчальних закладів;

- популяризація бандурного мистецтва серед учнів і студентів різнопрофільних освітніх закладів.

Практичною базою для розвитку вже наявних і розроблення нових форм репрезентації творчості З. Штокалка стали Тернопільський осередок національної спілки кобзарів України (голова – М. Євгенєва, співзасновники – І. Виспінський, Ю. Барішовець), кафедра музикознавства та методики музичного мистецтва, науково-дослідні лабораторії «Духовного становлення творчої особистості» (керівник Б. Водяний) та «Етнокультури Західного Поділля та суміжних земель» (керівник М. Євгенєва), ТНПУ ім. В. Гнатюка, ТМФК ім. С. Крушельницької (директор Л. Римар).

Однією із форм роботи, яка вже засвідчила свою ефективність і продовжує активно розвиватись, є проведення всеукраїнських фестивалів-конкурсів кобзарського мистецтва «Срібні струни», які започатковано у 2000 році під егідою Міністерства освіти і науки України у ТНПУ ім. В. Гнатюка. Завдання фестивалів-конкурсів полягає у популяризації національних музичних виконавських традицій, підвищенні рівня професійної підготовки бандуристів-виконавців, поширенні новітнього репертуару для українських народних інструментів, підтримці молодих талановитих виконавців, популяризації творчості З. Штокалка. У 2006 році Другому фестивалю-конкурсу «Срібні струни» було присвоєно ім'я З. Штокалка. У 2011 році відбувся III Всеукраїнський фестиваль-конкурс кобзарства, а у 2013 році – четвертий. Всі вони засвідчили високий рівень учасників, як учнів-бандуристів спеціалізованих мистецьких шкіл Тернопільської області, так і студентів бандуристів музично-педагогічних навчальних закладів України I-II і III-IV рівнів акредитації.

У 2020 році було заплановано проведення V Фестивалю-конкурсу, він мав відбутись у межах Року бандури у Тернопільській області з нагоди 100-річчя від Дня народження З. Штокалка. Рішення про це приурочення було ухвалено Тернопільською обласною радою з ініціативи кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва (завідувач Б. Водяний) ТНПУ ім. В. Гнатюка.

V Фестиваль-конкурс «Срібні струни» через карантинні обмеження було перенесено на 2021 рік. Його особливістю є те, що у конкурсні програмні вимоги для студентів мистецьких навчальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації входить виконання обов'язкових творів, серед

яких «Фантазія на теми двох пісень із репертуару Зіновія Штокалка» та «Концертна фантазія на роковини Зіновія Штокалка», написані О. Герасименком і запропоновані для конкурсантів у номінації «бандурист-інструменталіст». У номінації «бандурист-співак» у конкурсних вимогах передбачено виконання двох українських народних пісень: «Ой кряче, кряче», «Біду собі купила» із репертуару З. Штокалка в обробці О. Герасименка; пісні «Летів орел» (музика З. Штокалка, слова за А. Кащенком, обробка О. Герасименко) та пісень «Про козака Мамаю» (слова і музика З. Штокалка), «Ой, мамуню, шведь», «Люлька-черепулька» із репертуару З. Штокалка, аранжування яких здійснив В. Єсіпок. Д. Губ'як аранжував для ансамблю бандуристів інструментальний твір «Молодичка» із репертуару З. Штокалка, який виконав зразковий ансамбль «Диво-струни» Острівської музичної школи.

У програмі святкувань Року бандури, окрім запланованого V Конкурсу «Срібні струни», було проведено низку заходів, серед яких Презентація Року бандури в Українському Домі «Перемога» міста Тернополя; кобзарське свято на честь відзначення 206-ї річниці від дня народження Т. Шевченка; тематична виставка у Тернопільському обласному художньому музеї, присвячена творчій діяльності З. Штокалка (Бережана) і розвитку бандурного мистецтва Тернопільщини; міжнародна науково-практична конференція «Кобзарство: діалог модерної перформанси і духовної традиції» та інші.

Організаторами і виконавцями програми святкувань стали Тернопільський осередок національної спілки кобзарів України, ТМФК ім. С. Крушельницької, факультет мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка, Тернопільський обласний творчий осередок національної всеукраїнської музичної спілки.

Потужним осередком розвитку і популяризації бандурного мистецтва на Тернопільщині є ТМФК ім. С. Крушельницької, студенти і викладачі якого беруть активну участь у різних заходах. Зокрема, упродовж проведення Року бандури у концертних програмах, які відбулись у закладах Тернополя, виступали: заслужений артист України, викладач коледжу по класу бандури Д. Губ'як, капела бандуристів «Веснянка» (художній керівник і диригент, викладач коледжу І. Турко), студенти-бандуристи В. Громосяк, М. Михайлецька, Н. Гах, О. Гіжовська, А. Клеба, О. Хавтур, П. Турчин.

Новим системним підходом до популяризації бандурної спадщини З. Штокалка є просвітницька культурно-мистецька програма «Зіновій Штокалко – видатний український бандурист ХХ століття», розроблена для учнів загальноосвітніх шкіл і студентів навчальних закладів I і II рівнів акредитації. Теорію та методику технології «Культурно-мистецькі програми» викладено у дослідженнях

В. Водяної²⁶. За її визначенням, «культурно-мистецька програма – це багаторівнева система різнопланових, тематично об'єднаних, культурно-мистецьких заходів, розроблених із урахуванням закономірностей особистісно орієнтованого виховного процесу та вікових особливостей аудиторії. Заходи здійснюються у цілісному, цілеспрямованому, послідовному, тривалому процесі художньо-творчої діяльності дітей та молоді, базуючись на використанні досягнень загальнолюдської культури, акумульованих у творах авторського мистецтва і у народній традиційній культурі²⁷».

Пропонована програма «Зіновій Штокалко – видатний український бандурист ХХ століття» є системним об'єднанням просвітницьких культурно-мистецьких заходів, підпорядкованих вмотивованій меті, спрямованих на вирішення окреслених завдань, які мають визначені засоби їх вирішення для досягнення програмних результатів²⁸.

В основі мотиву до створення цієї просвітницької культурно-мистецької програми лежить потреба пошуку і реалізації ефективних засобів у розв'язанні низки проблем, пов'язаних із дефіцитом системних практичних кроків із боку державних органів управління, для висвітлення українському суспільству об'єктивованої у творах мистецтва самобутньої історії української нації, яка має глибоке коріння, її культури – скарбниці національних моральних цінностей. Унаслідок цього сформувався такий стан у суспільстві, коли значна частина українців не знає своєї правдивої історії і культури, не здатна ідентифікувати себе з нею.

Пошук шляхів для вирішення цієї проблеми є основним мотивом розроблення і реалізації запропонованої культурно-мистецької програми, метою і результатом якої є актуалізація українських національних цінностей для дітей та молоді через репрезентацію мистецького доробку видатного інтерпретатора традиційного кобзарського репертуару, реконструктора билинного епосу, талановитого композитора-аранжувальника З.Штокалка зокрема і бандурного мистецтва як самобутнього музичного національного явища загалом.

²⁶ Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми як особистісно орієнтована виховна технологія в сучасній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка*, 2006. № 2. С. 69-72.

²⁷ Водяна В. О. Виховна технологія «культурно-мистецькі програми»: алгоритм реалізації структурних компонентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка*. Тернопіль, 2015. № 1. С. 62-69.

²⁸ Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми: основи виховної технології і підготовка вчителів мистецьких дисциплін до її реалізації у школі. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Спеціальний випуск № 18: Мистецько-педагогічна освіта. Ч. 1*. Кривий Ріг, 2007. С. 93-101.

Завдання, які потребують вирішення під час просвітницької роботи із дітьми та молоддю, мають таку спрямованість:

- пізнання історії кобзарства;
- презентація інформації про видатних українських бандуристів;
- знайомство із різножанровим бандурним репертуаром;
- представлення бандури як модерного музичного інструменту.

У межах просвітницької культурно-мистецької програми «Зіновій Штокалко – видатний український бандурист ХХ століття» поєднано такі форми роботи:

- Етно-Світлиця у ТНПУ (цикл бесід про історію бандурного мистецтва);
- радіолекторій (цикл радіопередач «У звуках кобзи хай історія озветься»);
- тематичні концерти: «Відгомін століть» (презентація таких жанрів, як думи, билини, лірико-епічні твори), «Про вічне» (жанр кантів у кобзарстві), «Гей, кобзарю, грай до танцю!» (танцювальна музика у бандурному мистецтві), «Як українці колись жартували» (жанр жартівливих пісень), «В суремнім рокотанні бандур» (стрілецькі та пісні УПА у творчості бандуристів);
- цикл відеопрезентацій «Територія сучасної української музики» для ютуб-каналу ТНПУ ім. В. Гнатюка про сучасну бандурну музику та її виконавців: «Бандурист Дмитро Губ'як», «Душа бандури у жіночих руках. Творча постать Оксани Герасименко», «Бандура – це KRUTЬ. Марина Круть», «BsB Project».

ВИСНОВКИ

Окреслюючи основні форми репрезентації творчості З. Штокалка, ми зазначаємо важливість проведення наукової роботи, спрямованої на вивчення та аналіз його мистецького доробку, а також реставрацію, аранжування, переклади і публікації його творів як в аудіозаписах, так і в нотних виданнях, яка здійснюється як в Україні, так і у діаспорі.

Важливе значення має концертна діяльність окремих виконавців-бандуристів та ансамблів, проведення майстер-класів, навчально-методичних виступів провідних українських митців бандури. Знаковою репрезентаційною формою став конкурс-фестиваль «Срібні струни» імені З. Штокалка, до якого залучено учнів і студентів мистецьких закладів. Конкурс є школою шліфування рівня професійної виконавської майстерності молодих музикантів, він сприяє популяризації національних музичних виконавських традицій і збагаченню репертуару бандуристів творами З. Штокалка.

Актуальною формою роботи нині є організація широкої просвітницької мистецької діяльності серед дітей та молоді, яка проводиться через систему заходів із культурно-мистецької програми «Зіновій Штокалко – видатний український бандурист ХХ століття». Пропонована програма є системним об'єднанням просвітницьких культурно-мистецьких заходів, спрямованих на пізнання молоддю бандурного мистецтва як явища, яке є цінністю української національної культури. Програма здійснюється у цілісному, цілеспрямованому, послідовному, тривалому процесі художньо-творчої діяльності педагогів, студентів та учнів, базується на використанні творів бандурного мистецтва і, зокрема, музичної спадщини З. Штокалка. Основними формами репрезентативної роботи є: проведення циклу бесід про історію бандурного мистецтва («Етно-Світлиця в ТНПУ»), запис радіопередач «У звуках кобзи хай історія озветься», організація тематичних концертів про жанри бандурного мистецтва, публікація на ютуб-каналі ТНПУ ім. В. Гнатюка циклу відеопрезентацій «Територія сучасної української музики» про сучасне бандурне мистецтво.

АНОТАЦІЯ

Потреба у збереженні кращих зразків кобзарських традицій, їхньої модернізації, популяризації ставить на порядок денний проведення наукових досліджень, присвячених вивченню музичного доробку З. Штокалка. Бандурне мистецтво є скарбницею українських цінностей, об'єктивованих у музичних творах, яке відображає багатство духовного національного досвіду. Цей потенціал є безцінним за своєю просвітницькою роллю у нинішніх реаліях боротьби за національну культурну ідентифікацію українців.

Публікація актуалізує питання про вивчення творчої спадщини видатного українського бандуриста ХХ століття З. Штокалка, яка донедавна була маловідомою в Україні. Він здійснив величезну роботу зі збереження цілого пласта фольклорного самотнього музичного матеріалу української культури.

У роботі проведено жанрово-стильовий аналіз музичних творів митця, представлено його як видатного інтерпретатора кобзарського репертуару. Розглянуто творчу спадщину З. Штокалка, що містить кілька сотень найменувань музичних творів, таких як думи, канти, козацькі та історичні пісні, балади, традиційні народні пісні (побутові, жартівливі, танцювальні, пісні літературного походження тощо).

Визначено новітні форми репрезентації музичного доробку З. Штокалка а саме: концертна діяльність окремих виконавців-бандуристів та ансамблів; проведення майстер-класів, навчально-методичних виступів провідних українських митців бандури;

проведення фестивалів і конкурсів бандурного мистецтва, зокрема, «Срібні струни» імені З. Штокалка; організація просвітницької мистецької діяльності серед дітей та молоді у системі заходів культурно-мистецької програми «Зіновій Штокалко – видатний український бандурист ХХ століття». Дослідження розраховано на широке коло читачів-музикознавців та педагогів.

SUMMARY

The chapter presents the genre and style characteristics of Z. Shtokalko's musical repertoire and analyzes the modern forms of representation of his works.

Z. Shtokalko is described as an outstanding bandura player of the XX century, who was a representative of the musically educated generation of bandura players and brilliantly possessed the repertoire of authentic kobza playing, bringing many new features to his performance, which contributed to the creation of his own unique authorial style. Musical talent, high level of education, perfect knowledge of the traditions of Ukrainian musical culture in combination with polished artistry, creative passion characterize the original phenomenon of Z. Shtokalko's works, which was realized in various genres of bandura playing art.

Until recently, the musical heritage of the outstanding modern bandura player Z. Shtokalko was little known. After the emergence of the first recordings of his performance of four dumas (elegies), which were first processed and published by S. Maksymiuk at the Surma company in New York, USA (1970), in 2006-2008 M. Yevhenyeva restored and published unpublished Z. Shtokalko's recordings on audio CD, which was named «Echoes of centuries. Bandura player: Zinovii Shtokalko» and contained a significant number of bandurist's works recorded by him in his home studio during the 1950s and 1960s.

The scientific paper provides the genre and style analysis of Z. Shtokalko's musical works, describes the composer as an outstanding interpreter of the kobza repertoire. The paper characterizes the creative heritage of this bandura player, which contains several hundred names of musical works i.e. dumas, chants, Cossack, historical songs, ballads, traditional folk songs i. e. household, humorous, dance, songs of literary origin, etc. Emphasis is placed on the relevance of Z. Shtokalko's creative heritage in the modern Ukrainian artistic space, as it is a means of preserving kobzar traditions, the possibility of their modernization, which allows presenting Ukrainian musical culture as an interesting original phenomenon. On the other hand, it is a treasury of Ukrainian values, objectified in bandura works, reflects the richness of spiritual national experience. This potential is invaluable in its educational role in today's realities of the struggle for national cultural identification of Ukrainians.

The scientific paper outlines the main forms of representation of Z. Shtokalko's works and indicates the importance of conducting scientific work aimed at studying and analyzing his artistic work, as well as restoration, arrangement, translation and publication of his works both in audio recordings and music editions, which is carried out both in Ukraine and in the diaspora.

The concert activity of individual bandura performers and ensembles, holding master classes, educational and methodical performances of leading Ukrainian bandura artists is also presented in the scientific work. The paper analyses the repertoire of famous diaspora bandura players, i.e. Yu. Kytastyi (USA), V. Mishalov (Canada), V. Moty (Canada), M. Postolan (Great Britain), as well as Ukrainian performers: R. Antoniuk, B. Bahlai, D. Hubiak, V. Yesypok, T. Lazurkevych, H. Menkush, O. Sozanskyi, whose concert performances include works by Z. Shtokalko.

The paper covers functioning of the Sribni struny (Silver strings) competition-festival named after Z. Shtokalko and presents it as a form of representation of Shtokalko's works, which involves pupils and students of art institutions. The competition is a school of polishing the level of professional performing skills of young musicians; it contributes to the popularization of national musical performing traditions and enrichment of the bandura repertoire with Shtokalko's works.

The organization of broad educational and artistic activities among children and youth through the system of events of the cultural and artistic program – «Zinovii Shtokalko – an outstanding Ukrainian bandura player of the twentieth century» – is defined as a relevant form of work. The proposed program is a systematic combination of educational, cultural and artistic activities that are designed taking into account the laws of personality-oriented educational process and the age characteristics of pupils and students. The program is implemented in a holistic, purposeful, consistent, long process of artistic and creative activity and is based on the use of works of bandura playing art and, in particular, the Z. Shtokalko's musical heritage. The program develops the following forms of representational work: «Ethno-salon in TNPU» – a series of talks on the history of bandura playing art; radio programs «Let history resonate with kobza sounds», thematic concerts: «Echo of the centuries», «About the eternal», «Hey, kobza player, play for the dance!», «How Ukrainians once joked», «And glory will not die, will not perish»; a series of video presentations for the YouTube channel «Territory of modern bandura music».

The study is designed for a wide range of readers, musicologists and teachers.

ЖИТЕПАТЯ

1. Yewheniewa M. NAGRANIA ZINOWIJA SZTOKALKI: CECHY STYLU. *Problemy nowoczesnej edukacji. Tom VIII Rozwój – Potencjał – Deficyty* /pod redakcją

Edyty Sadowskiej, Mateusza Dąsala. Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej w Częstochowie, 2018. С. 163-173.

2. Баран М. 75-ти річчя пом'янули і словом і пісню. *Бандура*. 1995. № 53-54. С. 27-30.

3. Вишневецька С. Інтерпретація епосу в репертуарі Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського*. Сер.: *Мистецтвознавство*. 2006. № 1 (16). С. 99-104.

4. Відлуння століть. Бандурист Зіновій Штокалко. *Із колекції оригінальних записів З. Штокалка: [CD] / Упор. і системат. за жанрами М. Євгенєва, реставр. і оцифр. записів О. Третяка*. Тернопіль : ГроЛіс, 2008.

5. Водяна В. О Виховна технологія «культурно-мистецькі програми»: алгоритм реалізації структурних компонентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер.: *Педагогіка*. Тернопіль, 2015. № 1. С. 62-69.

6. Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми як особистісно орієнтована виховна технологія в сучасній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Сер.: *Педагогіка*, Тернопіль, 2006. № 2. С. 69-72.

7. Водяна В. О. Культурно-мистецькі програми: основи виховної технології і підготовка вчителів мистецьких дисциплін до її реалізації у школі. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Спеціальний випуск № 18: Мистецько-педагогічна освіта*. 2007. Ч. 1. С. 93–101.

8. Горняткевич А. Звукозаписи Зіновія Штокалка. *Бандура*. 2000. № 71-72. С. 14-17.

9. Димич Р. Виставка кобзарського мистецтва в Нью-Йорку. *Бандура*. 1986. № 17-18. С. 39-50.

10. Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. 488 с.

11. Дутчак В. Динаміка розвитку традиційного кобзарського мистецтва у творчості Зіновія Штокалка. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С. 306-314.

12. Дутчак В. Кобзарський феномен Зіновія Штокалка. *Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка*. Сер.: *Мистецтвознавство*. В.ІІ. Івано-Франківськ: Плай, 2000. С. 82-90.

13. Дутчак В. Конкурс бандуристів. *Народна творчість та етнологія*. 1993. № 2. С. 93–95.

14. Дутчак В. Музика для бандури композиторів українського зарубіжжя. Жанрово-стильова еволюція. *Матеріали до українського мистецтвознавства. Зб. наук. праць (на пошану А. І. Мухи)*. Київ : ІМФЕ НАНУ, 2003. Вип. 3. С. 12-18.

15. Дутчак В. Музична спадщина Зіновія Штокалка. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та національної музичної академії України ім. Петра Чайковського. Серія: Мистецтвознавство*. 2006. № 1 (16). С. 29-37.

16. Євгенєва М. Зіновій Штокалко: відоме і невідоме. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер.: Мистецтвознавство*. 2006. № 1 (16). С. 23-28.

17. Євгенєва М. В. Формування та розвиток бандурного мистецтва Тернопільщини: дис. ... канд.. мистецтвознав.: 17.00.03. / Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Львів, 2017. 291 с.

18. Євгенєва М. Характеристика музичного стилю Зіновія Штокалка (на прикладі творів епічного жанру). *Spheres of Culture: Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. Faculty of Humanities Branch of Ukrainian Studies*. Lublin, 2012. Vol. III. P. 392-401.

19. Івер І. Юліан Китастиї, американський композитор, бандурист і співак. *УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2341831-ulian-kitastij-amerikanskij-kompozitor-bandurist-i-spivak.html> (дата звернення: 18.12.2020).

20. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ : Наукова думка, 1969. 586 с.

21. Корсун-Коваленко Л. Відлуння виставки модерністів. *Свобода*. 18 травня 2007. С. 21-24.

22. Лазуркевич Т. Реставрація кобзарських дум і особливості їхньої нотації (на матеріалі репертуару Зіновія Штокалка). *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Сер.: Мистецтвознавство*. 2006. № 1 (16). С. 90-99.

23. Лещук Д. Курс інструкторів гри на бандурі. *Бандура*. 1989. № 27-28. С. 57.

24. Максимюк С. Докладніше про звукозаписи Зіновія Штокалка. З історії українського звукозапису та дискографії. Львів; Вашингтон: В-во Укр. Католиц. ун-ту, 2003. С. 193-199.

25. Туркевич Л. Товариство бандуристів організувало курс народної музики. *Бандура*. 1987. Січень-квітень. № 19-20. С. 44-48.

26. Уманець В. А. Мистецтво кобзарів-бандуристів на сучасному етапі. *Бандура*. 1995. № 53-54. С. 1-10.

27. Фільц Б. Другий Міжнародний фестиваль бандурного мистецтва у Перемишлі (нотатки з Другого Міжнародного фестивалю бандурного мистецтва). *Бандура*. 1997. № 61-62. С. 41–49.

28. Чорний М. Виставка кобзарського мистецтва в Нью-Йорку. *Бандура*. 1986. № 17-18. С. 39-50.

29. Чорний-Досінчук М. Бандуристи із США виїхали на турне в Україну. *Бандура*. 1989. Липень-жовтень. № 29-30. С. 56.

30. Шевченко М. Апостол бандури. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003. 32 с.

31. Штокалко З. Кобзарський підручник / заг. ред. А. Горняткевича. Едмонтон; Київ : Вид-во Канадського інст. укр. студій, 1992. 347 с.

32. Штокалко З. Критичні зауваги до стану сучасного кобзарства. *Українські вісті*. 1949. 6 лютого. С. 3–4.

Information about authors:

Rymar L. I.:

PhD student,

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Director

Ternopil Solomiya Krushelnytska Professional College of Art

4, Parashchuka Str., Ternopil, Ukraine

Vodiana V. O.,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Musicology

and Methodology of Musical Art

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

2, Maxym Kryvonos Str., Ternopil, Ukraine